

גיטין ו

משה שווערד

1. תרומת הדשן חלק א סימן רלב

שאלה. הא דקאמר תלמודא פ"ק דגיטין (דף ה, ב) וכ"ת אעביד לחומרא א"כ אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים, א"כ תקשה היכי נהגו האחרונים כמה חומרות בגיטין שלא נהגו בהן הראשונים, וכן עוד היום אנו מחמירין בכמה מילי בגיטין שלא נהגו בהן רבותינו שהיו לפנינו?
תשובה. יראה דדברים הללו צריכים לימוד רב אימתי שייך לומר נמצאת אתה מוציא לעז ואימת לא אמרי הכי. דהא ע"כ כללא הוא דילפינן מינה מההיא דפ"ק דגיטין, דהא דייק מיניה התם במרדכי דאין לזיין האותיות של שעטנ"ז ג"ץ בגיטין מטעם דא"כ אתה מוציא לעז. והיה נראה לחלק דכל היכא דמילתא דפשיטא הוא להתיר ובא אחד להחמיר ולעשות זהירות יתירתא כה"ג אמרינן לא תעביד דא"כ אתה מוציא לעז, אבל היכא דאיכא ספיקא וצדדין שמן הדין ראוי להחמיר מוטב יותר לעשות כדת וכתורה לגמרי, וניחוש לגיטין שלפנינו שלא יהא בהן ספק משניחוש ללעז גיטין הראשונים. ...
וא"כ צריכים לחלק בההיא דגיטין דלעיל דאין לעמוד על כל אות ואות משום לעז גיטין הראשונים:

2. שו"ע אה"ע סימן מט

(ג) כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהם להורות בהם, שבקל יכול לטעות ויתיר את הערוה וגורם להרבות מזורים בישראל:

3. בית שמואל על אה"ע סימן מט

(ד) להורות בהם. בט"ז מדייק דוקא להורות אסור אבל לסדר קידושין מותר דאין שם להורות אבל לסדר הגט דיש הרבה פרטים אסור לסדר אא"כ יודע בטיב גיטין:

4. שערים מצויינים בהלכה

ועי' בשו"ת הרא"ש (כלל מה-ג) בזה"ל, "בעון הדור שכיח ושכיח שמתעסקין בטיב גיטין וקידושין אע"פ שיודעים בהם מעט". ועי' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רכו) שמתרעם דרוכס אינם בני יראה, והרבה מהם גם אינם בני תורה, והם מסדרין גיטין וחליצה כו'. ובשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"ב סי' סו) הביא דברי הגט פשוט (סדר הגט ס"א) להיות שדין גט חמור מאוד, ויש בו חומר א"א, תקנו חכמי הגמרא שיהא אדם גדול ובקי ממונה אגיטין.

5. ריטב"א על גיטין דף ה/ב

ולענין הלכה הא דרבה ורבא קי"ל ודאי כרבא דטעמא משום קיום חדא דכולהו תיובתא דלעיל לרבא ניהא לרבה קשיא, ועוד דר' אלעזר ורב אשי ודאי כרבא ס"ל, וכן פסק [הרב] אלפסי, וכיון שכן במדינה אחת בחו"ל אינו צריך אבל ממדינה למדינה צריך, ובא"י אפילו ממדינה למדינה אינו צריך דכיון דאיכא בתי דינין דקביעי משכח שכיחי וכדאמרי' לעיל, ומארץ ישראל לחו"ל ומחו"ל לא"י ממקום קרוב אינו צריך אע"פ שהוא חו"ל דהא משכח שכיחי, וכת"ק דמשנתינו דהמביא גט אינו מצריך אלא מחו"ל לארץ ישראל וממקום רחוק וכדפרישנא במתני', כן הוא ודאי עיקר הדין לפי הגמרא, אלא שהרמב"ן כתב שבעונותינו א"י היום הרי היא בחו"ל דהא ליכא בתי דינין דקביעי ובין בא"י ובין בחו"ל הכל לפי מה שאדם רואה שהם מצויים זה אצל זה, דהא קי"ל דבבל הרי היא כא"י לגטין וכדאמרינן לקמן, ואפי' הכי רב חסדא מצריך מכאן לבי ארדשיר ורבה בר

אבוה מעריסה לעריסה ורב ששת משכונה לשכונה, ורבר עצמו אפילו באותה שכונה בבני מחוזא כיון דניידי וכדאיתא לקמן, וכיון שכן בין בא"י בין בחו"ל כיון דאיכא [עדים] מצויים אינו צריך לומר, וכל היכא דליכא עדים מצויים צריך לומר כדי שלא תזקק לעדים:

6. ר"ן (על הרי"ף) מסכת גיטין דף א עמוד ב

א"ל צריך אתה לעמוד על כל אות ואות. לרבה אתי כפשטיה משום לשמה ומכאן סמך הראב"ד ז"ל לפסוק כמותו. ומיהו לרבא נמי מתרצא שפיר דכיון דס"ל דצ"ל בפ"נ כי היכי דלא ליתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא הוה ס"ל לר' אמי דלא מצי למימר הכי אא"כ עומד על כל אות ואות שבו:

אפי' לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה שוב אינו צריך. לרבה אתיא כפשטיה דחייש לשאין בקיאין לשמה ומכאן סמך הראב"ד ז"ל ג"כ לפסוק כרבה ומיהו לרבא נמי מתרצא שפיר דהכי קאמר אפי' לא כתבו בפניו אלא אותה שיטה שצריכה לשמה מן התורה דהיינו שמו ושמה והרי את מותרת לכל אדם שוב אינו צריך לעמוד על שאר הגט דכיון דאותה שיטה עיקר הגט משום אותה שיטה בלבד יכול הוא לומר בפ"נ ובפ"ג:

7. דבר יעקב מסכת גיטין דף ה עמוד ב

כא [אתא לקמיה דרבי אלעזר א"ל אפי' לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה שוב אינו צריך - הראשונים מקשים למה נקט לשמה. הר"ן מביא הראב"ד שהוכיח מכאן שהלכה כרבה...
הריטב"א אינו גורס לשמה, וכתב [הפוך מהראב"ד] שר' אלעזר סובר כמו רבא ולכן אינו מצריך שיראה כל אות ואות, אבל לפי רבה שטעמא משום לשמה צריך לראות כל אות ואות.

הפנ"י כתב שאין ראיה מר' אלעזר שסובר כמו רבה, והא דאמר שיטה אחת לשמה, היינו משום שגם לפי רבא אחרי שחכמים תיקנו שצ"ל בפני נכתב [משום איחלופי]. צריך שידע שנכתב כראוי לשם האיש והאשה דהיינו שנכתב לשמה [וכ"כ הרש"ש להלן טו א]. וכע"ז כתבו המאירי [הובא בחי' ר' נחום אות קמז] והרמב"ן [ד"ה ולענין] בתירוצו הראשון. ואח"כ כתב הרמב"ן שאינו מחזור בעיני.

8. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובפנ"י מתרץ כיון דתקנו שצריך לכתוב הגט בפני השליח כדי שיכול לומר בפ"נ, צריך נמי שיראה שנכתב לשמה, ואע"ג דרוכ בקיאין הן לשמה מ"מ לא סמכינן ארוכא לכתחלה היכא דאפשר, ומכאן נתפשט המנהג בסדר גיטין לשאול לשליח וכן לעדי מסירה אם נכתב לשמה. שוב הראה לי בני שליט"א תירוץ הרמב"ן, דאע"ג דלית ליה לרבא טעמא דלשמה, ומשום דלא ליתו לאיחלופי הצריכו לומר בפ"נ, מ"מ צריך שיהא עדותו במה שאמר בפ"נ עדות גמורה, והיינו לשמה עי"ש אמנם הרמב"ן חזר בו מתירוצו, ומפרש דאפי'

כתב הב"י (אהע"ו סי' קמב) אמאי מצריכינן לשליח שיראה שכותב הגט לשמה, והא קי"ל כרבא דטעמא דצ"ל בפנ"כ ובפנ"ח, לפי שאין העדים מצויין לקיימו, ודלא כרבה דאמר לפי שאין בקיאין לשמה, ותירץ דגם לרבא אמרינן לעיל (ג.) דצ"ל בפ"נ דלא ליתו לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא בע"א, ובתוס' שם כתבו דבחציו הראשון דיש בו שם האיש והאשה והזמן שהוא עיקר הגט מינכר מילתא ולא אתי לאיחלופי, וא"כ י"ל דכשיראו שצריך שיראה השליח שכותב לשמה, מינכר מילתא דדין גט לחוד, ולא אתי לקינמי שאר שטרות בע"א.

9. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד א

[א רד"ה אפילו וכו' תיקון הקולמוס והקלף שמע כשתיקנוהו לשמה כשחותכין אותו ומחליקין אותו - כתב הרא"ש שאין הכוונה שיש דין לשמה בתיקון הקולמוס והקלף, אלא הכוונה שבזמן תיקון הקולמוס והקלף שמע שאמרו שעושים כן כדי לכתוב בו לשמה, ומסתמא עשו כן. ומקשה הרא"ש דא"כ ליסגי ששמע

שאמרו שעומדים לכתוב לשמה, ולמה בעינין שישמע קן קולמוסא וקן מגילתא. ומתרץ דבכה"ג חיישינן שמא לא כתבוהו מיד אלא כתבוהו לאחר זמן עבור אדם אחר.

10. תפארת יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד א

וצריך לומר דכוונת רש"י דוודאי קודם כתיבה אומר לו הבעל שיכתוב לו גט לשמו וזה שומע השליח ותיכף יושב לכתוב ושומע קול הקולמס שכותב וממילא לשמה הוא אבל אי לא ישמע קול הקולמס שכותב גט על פי ציווי הבעל אף שרואה הגט כתוב אח"כ שמא זה נכתב על פי ציווי של אחר לכך צריך שישמע כתיבתו תיכף על פי ציווי הבעל על ידי קול קולמס וקול היריעה אבל הא וודאי אי אפשר לומר דבעינן שיאמר לו הבעל בכל רגע בעת כתיבה וזה ברור:

11. תוספות רא"ש על גיטין דף ו/א

אפי' קן קולמוסא קן מגילתא. פי' רש"י בלשון ראשון תיקון הקולמוס והקלף שמע שתיקוהו לשמה כשחותכין אותו ומחליקין אותו, לא שיהא צריך תיקון הקולמוס והקלף לשמה **אלא שמע כשתקנו הקולמוס וקלף שאמרו כדי לכתוב בו גט לשמה ומסתמא כך עשו. ואע"פ שדי בקן קולמוסא אין להכשיר על ידי כן סומא להביא את הגט כדאיתא לקמן בפ"ב דסומא פסול, [1] והיינו טעמא משום דנראה שקר אם יאמר בפני נכתב והוא לא ראה:**

12. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד א

[ב] תד"ה אפילו קן קולמוסא - לא דמי לסומא דפסול להביא גט - א. התוס' לא ביארו למה אינו דומה, [מהרש"ל: כאן נחסר התירוץ והוא נכתב ברא"ש]. ויש בראשונים כמה תירוצים...

ג. **הרשב"א** [להלן כג א] והמהר"ם כאן והמרדכי [סימן שיו] מתרצים שרק מי שיכול לראות בעיניו הקילו שא"צ לראות אלא מהני שמיעת קול קולמוסא, [2] **אבל בסומא שאינו יכול לראות לא מהני, דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו.**

ד. [3] **הר"ן והריטב"א והרשב"א** [להלן כג א] מתרצים שדוקא אדם שיכול לראות סגי בשמיעת קול קולמוסא כיון שהסופר מיוחד ממנו שמא יבוא לראות בעיניו ולכן הסופר כותב לשם האיש והאשה כפי שנצטוה אבל מסומא אין הסופר מיוחד.

ה. [4] **הריטב"א** [להלן כג א] מתרץ עוד שהכשירו קן קולמוסא וקן מגילתא במקום אמירת בפני נכתב, כיון שאמירת בפני נכתב אינו מעיקר הדין אלא משום איחלופי, אבל החתימה שהיא עדות מעיקר הדין צריך לראות ממש, ולכן סומא אינו יכול לומר בפני נחתם, דכיון שאינו רואה מי חותם ורק שומע קול קולמוס, אולי כתבו דבר אחר או מישהו אחר חתם.

13. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד א

ב. כתב הריטב"א **כאן שרב אשי שמכשיר בקול קולמוס סובר כמו רבא שהטעם משום קיום, ולכן הכשירו קן קולמוסא וקן מגילתא במקום אמירת בפני נכתב, כיון שאמירת בפני נכתב אינו מעיקר הדין אלא משום איחלופי, אבל החתימה שהיא עדות מעיקר הדין צריך לראות ממש. ולפי רבה שבעיני עדות על לשמה לא מהני קול קולמוס בין על הכתיבה בין על החתימה.**

הכת"ס מקשה שע"כ גם לרבה מהני קל קולמוסא כדמוכח מהברייתא דתניא כוותיה דרב אשי שמהני קל קולמוסא. מיהו לפי דברי התוס' [לעיל ה. סוד"ה כשניסת] י"ל דתנאי היא.

בספר ארזא דבי רב תירץ שרבה יעמיד הברייתא לאחר שלמדו, דאז הקילו שמספיק שמיעת קן קולמוסא כיון שלכא חשש אמיתי אלא הוי רק גזירה שמא יחזור הדבר לקולו. מיהו קשה שגם רב אשי מיירי לאחר שלמדו. והנה מהראב"ד שכתב דכל האמוראים כאן ס"ל כרבה. מוכח שגם לרבה מהני קן קולמוסא. וכן נראה מרש"י [ד"ה אפי'] שפירש שמע שתיקוהו לשמה. הכת"ס מבאר שלפי רבה מהני קל קולמוסא [כדתניא בברייתא] בין במקום הכתיבה בין במקום החתימה כיון שהוי רק חשש לעז.

14. תוספות רא"ש על גיטין דף ו/א

והני גמירי. פי' מימות החרש והמסגר ולא שייך למגזר שמא יחזור דבר לקולו:

15. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד א

[ו] דמר סבר לפי שאין בקיאיין לשמה והני גמירי - לכאורה קשה נהי דאנשי בבל גמירי מ"מ איכא גזירה שמא יחזור הדבר לקלולו. מבארים התורא"ש והמהר"ם שיף והני גמירי מימות החרש והמסגר [עי' להלן פה. למה נקראו חרש ומסגר]. וא"כ כשגזירה הגזירה לא חלה עליהם כמו שלא חלה על בני א"י שידעו שצריך לכתוב לשמה.

16. תוספות הרא"ש מסכת גיטין דף ו עמוד א

מכי אתא רב לבבל. [1] פירש"י והרבה ישיבות, וקשה לפירושו דא"כ מאי פריך עלה ממתני' מעכו לצפון דנשנית קודם שבא רב לבבל, [2] ופי' ר"ת מכי אתא רב לבבל והורה שמימות שגלו החרש והמסגר לבבל דינה להיות כא"י לגיטין. וריב"א מיישב פירש"י שהרי משגלו החרש והמסגר לא מצינו שחזרו והיו שם מעולם הרבה ישיבות ולא פסקו עד שעלו ר' חייא ובניו כדאיתא בסוכה וכי אתא רב לבבל חזרו הישיבות, וכי מיתניא מתניתין עדיין לא עלו ר' חייא ובניו.

17. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד א

[ט] תד"ה מכי וכו' וקשה דא"כ מאי פריך ממתנ' דמעכו לצפון שנישנית קודם שבא רב לבבל - התורא"ש אצלנו בשם הריב"א והשיטה בב"ק [צ. הובא בחת"ס אצלנו] בשם ר' ישעיה מתרצים שרב לא שינה המצב אלא החזיר המצב שהיה בתחילה, שבתחילה בזמן המשנה היו בכבל ישיבות וכולם בכבל היו גמירי, ואח"כ עלו ר' חייא ובניו לא"י [וזה היה אחרי חתימת המשנה] ונתבטלו הישיבות, ואח"כ בא רב והחזיר המצב לקדמותו. החי' הר"ן מתריץ שבהו"ל לא פלוג רבנן ואף במקומות שהיו גמירי חייבים לומר בפ"ג. והיינו דפריך שעל עכו יש מחלוקת האם הוא חו"ל, ואין המחלוקת במציאות האם היו גמירי אלא המחלוקת האם איכא חיוב לומר בפ"ג אף על פי שגמירי כיון שהיו חו"ל, וכ"ש בבל שרחיק טפי שהיו חו"ל. ומשני דעל בבל לא היתה הגזירה שיהיה לא פלוג כיון שכולם גמירי ולא אתי למיטעי אלא דינה כא"י. ויוצא חידוש לפי הר"ן שבהו"ל אף במקומות דשכיחי וגמירי צריך לומר בפ"ג. הרמב"ן [סוד"ה ונקטינן] כתב שבהו"ל במקומות דשכיחי וגמירי א"צ לומר בפ"ג.

18. ספר אז ישיר - מתן תורה | התורה: מציאות מקבילה, והכלי שניתן ביד ישראל לשנות את העולם

יעקב אבינו לא מת

מאמר חז"ל נוסף האומר דרשני נמצא במס' תענית (ה') שם דורשת הגמ' שיעקב אבינו לא מת, וז"ל הגמ':

אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת אמר ליה וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא אמר ליה מקרא אני דורש שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל... מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

כלומר, למרות שהתורה מתארת את מותו של יעקב אבינו ואת חניטת גופו וקבורתו במערת המכפלה כפי שצויה את יוסף, מ"מ אנו דורשים שיעקב אבינו לא מת.

ודברי הגמ' לכאורה קשים ומשונים, שהגמ' הקשתה והוכיחה ממספר מקורות שיעקב אבינו מת, ומ"מ הגמ' מסיקה שיעקב אבינו עדיין חי מבלי לדחות או ליישב את הקושיות.

פסוקים מהם מוכיחים חז"ל דברים גלויים וידועים

סוגיא נוספת הצריכה ביאור נמצאת במס' גיטין (ו') שהגמ' מוכיחה מפסוק שבבל ממוקמת מצפון לארץ ישראל, וז"ל הגמ':

אמר רבי אבא אמר רב הונא עשינו עצמינו בבבל כארץ ישראל לגיטין מכי אתא רב לבבל מתיב רב ירמיה רבי יהודה אומר מרקם למזרח ורקם כמזרח מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום מעכו לצפון ועכו כצפון והא בבל לצפונה דארץ ישראל קיימא דכתיב ויאמר ה' אלי מצפון תפתח הרעה ותנן רבי מאיר אומר עכו כארץ ישראל לגיטין ואפילו רבי מאיר לא קאמר אלא בעכו דמקרבא אבל בבל דמרחקא לא.

יש להבין מדוע הגמ' הביאה פסוק להוכיח דבר הידוע לכל, פוק חזי, צא וראה, ולמה לי קרא!

ובברכת אברהם (גיטין שם) הביא בשם הגרי"ז להקשות קושיא דומה בדברי הגמ' במס' תמורה, שהגמ' מספרת שיהושע הביא פסוק להוכיח למשה רבינו שהוא לא עזב אותו ואפילו לרגע אחד, וממילא למד ושמע ממנו את כל התורה, ואף שם יש להקשות, מדוע הוכיח יהושע למשה מפסוק דבר הידוע לו בעצמו, וז"ל הברכת אברהם:

עוד מבואר מה דהזכיר קרא, אע"פ שידוע מקומו, עפ"י מה ששמעתי בשם מרן הגרי"ז ז"ל בביאור הגמ' תמורה (ט"ז ע"א) בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן א"ל ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, א"ל רבי כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל וכו', והקשה מרן ז"ל, מ"ט הזכיר מה שכתב בתורה, הלא דיבר עם משה בעצמו, ושניהם ידעו מעצמם בלי ספק, וקרא למה לי.

...

התורה היא המציאות הבלעדית

הברכת אברהם הביא את קושית הגרי"ז על הגמ' בגיטין המביאה פסוק להוכיח באיזה צד של ארץ ישראל נמצאת בבל, והקשה הגרי"ז, מדוע צריכים אנו פסוק להוכיח דבר הנראה לעין כל, ובברכת אברהם הביא לתרץ בשמו, שמגמ' זו יש להוכיח שידיעה שאדם יודע מעצמו איננה ידיעה ודאית, ורק ידיעה שמקורה בדברי תורה נחשבת לידיעה ודאית, וז"ל:

ואמר [מרן הגרי"ז ז"ל] דכאן נאמר יסוד, דידיעה עצמית אינה ידיעה ודאית, דאדם יכול לטעות בכל ידיעותיו, ואין לך ידיעה ברורה אלא במש"כ בתורה. והיינו דאמרינן הכא דבבל לצפונה של א"י מפני שכך כתוב בקרא, דזו ידיעה ודאית ואין לך ידיעה ברורה אלא מה שכתוב בתורה. ודוק היטב.

ומזה נראה שהמציאות היחידה היא התורה, ואפילו דבר הנראה לעין, כגון שבבל נמצאת לצד צפון של א"י, או שיהושע לא זז מצדו של משה, לא נחשבים למציאות ודאית ללא עדות התורה.

המציאות הבלעדית היא התורה.

וע"פ זה נראה לבאר את דברי הגמ' שיעקב אבינו לא מת, והגמ' שואלת שאם לא מת מדוע חנטו וקברו אותו, והגמ' מגיעה למסקנה שיש פסוק המקיש את יעקב לזרעו, וע"כ נחשב הוא לחי. ולפי דברי הגרי"ז נראה לומר שלאחר שיש פסוק שיעקב אבינו חי הרי שזו המציאות, ואפילו אם יש עדויות שראו אותו מת הרי שהתורה קובעת מה המציאות, והתורה קובעת שיעקב אבינו לא מת.

19. שערים מצויינים בהלכה

מתיבתא בגירסייהו טרידי. פרש"י ואין מכירין החתימות. ובתוס' להלן (ד"ה הני ידעי) כתבו, דהתלמידים טרודים בלימודם יותר מבני הסוחרים שטרודים למכור סחורתם בשוק, ואין להם פנאי כלל לחתום. ומבואר מכאן דעד כדי כך העמיקו מחשבותיהם בעיין בלימוד. ובמס' שבת (פח:.) איתא, דרכא היה מעיין בשמעתא והיה ממעך אצבעות ידיו עד שיצא מהם דם, והוא לא היה מרגיש בזה מתוך טרדת הלימוד. ובמס' עירובין (מג.)

20. תוספות מסכת גיטין דף ו עמוד א ד"ה שאני בני

שאני בני מחוזה דנידי - מכאן פוסק רבינו תם דהשתא בזמן הזה צריך לומר בכל מקום בפני נכתב אף על גב דקיימא לן כרבא דאמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו ולא משום לשמה מכל מקום צריך דהשתא בכל מקומות נידי כבני מחוזה.

21. תוספות על גיטין דף ו/ב

ואי עבדת אהנית. משמע דבפני נכתב מועיל בא"י והא דאמר בספ"ב (לקמן דף כג:) בארץ דלאו אדיבורה סמכינן מהימנא היינו משום דאיירי בלא אמר בפני נכתב כסתם מביאי גט בארץ ישראל אבל אי אמר סמכינן אדבוריה כדאמרין הכא:

22. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד ב

א [מאי אי עבדת אהנית דאי אתי בעל מערער לא משגיחין ביה - כתב הרשב"א הטעם משום שכיון שהאמינו חכמים עד אחד האומר בפ"נ, בכל מקום האמינוהו אף בא"י, אלא שהקלו קולא בא"י שא"צ לומר בפ"נ ומהני גם קיום בחותמיו.

23. המאירי על מסכת גיטין דף ו/א

ואף במקומות שאינו צריך לומר כן אם אמר מכל מקום הועיל ואין משגיחין עוד בערער הבעל אפי' לא נתקיים והוא שאמרו כאן לא צריכת ואי עבדת אהנית דתו אי אתי בעל ומערער לא משגיחין ביה וכן אמרו הואיל ויצא הדבר להיתר יצא כלומר הואיל ובפני נכתב וכו' נתקן להקל עליה שלא להשגיח עוד בערעורו של בעל אף במקום שאינו צריך אם אמר כן הועיל ואין לחוש בה מחשש הוצאת לעז על הראשונים שהרי זו קולא היא אצלה ולהנאתה הוא נעשה:

24. שו"ע אה"ע סימן קמב

(א) שליח שהביא גט ממקום למקום בחוצה לארץ, או מארץ ישראל לחוצה לארץ, או מחוצה לארץ לארץ ישראל, אם היה השליח עומד בשעת כתיבת הגט וחתימתו, ה"ז אומר בפני שנים: בפני נכתב ובפני נחתם, ואחר כך יתן לה בפניהם ותתגרש בו; ואע"פ שאין עדין ידועים אצלנו. ואפילו היו שמות עדין כשמות העובדי כוכבים, אין חוששין להם. ואם בא הבעל ועמד וערער, אין משגיחין בו. לפיכך אף הנשים שאינן נאמנות לומר: מת בעלה, נאמנות להביא גט זה ולומר:

בפני נכתב ובפני נחתם. וכן שליח שהביא גט מארץ ישראל ואמר: בפני נכתב ובפני נחתם, אף ע"פ שאינו צריך, אם יבא הבעל ויערער, אין משגיחין בו. ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה, אל ינתן לה אלא אם כן נתקיים בחותמיו. ויש לשליח להיות מכלל הג' שקיימו אותו; ואם לא נתקיים, ונתן לה, הרי זה פסול, עד שיתקיים. ואם בא הבעל ויערער, ולא נתקיים, אינה מגורשת. אבד הגט, הרי זה ספק מגורשת. ומפני מה הצריכו לומר: בפני נכתב ובפני נחתם, בחוצה לארץ, כדי שלא תהיה האשה צריכה לקיימו אם יבא הבעל ויערער, מפני שאין עדים מצויים לקיימו ממקום למקום בחוצה לארץ. ונ"ל דהאידידא, אפילו בארץ ישראל צריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם: הגה - ובזמן הזה, המביא גט, אפילו מבית לבית בעיר אחת, צריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם (תוספות ריש גיטין)...

25. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד ב

כתב החזו"א [סימן קג - יא] דהא דקתני [לעיל ה ב] שאם נתן הגט ולא אמר בפ"נ, יחזור ויתן לה הגט ויאמר בפ"נ מיירי דוקא בחו"ל שחייב לומר בפ"נ, אבל בא"י אם נתן בלי לומר, אינו יכול לקחת ממנה ולחזור ולומר. בשי"ר' דוד [אות קלה] מבאר הטעם משום שבא"י נגמרה שליחותו ושוב אין לו נאמנות של שליח אלא בעיני שני עדים. עוד י"ל הטעם שכיון שהנתינה הראשונה היתה כשרה, שוב אם יחזור ויתן לה אין כאן שעת נתינה, והאמינן לשליח רק בשעת נתינה כיון שאז הוא מידק דייק [עי' מש"כ לעיל ה: אות טז].

26. רש"ש על גיטין דף ו/ב

גמ' הא איהו נמי שלא תזקק לעדים קא"ל. עפרש"י. לכאורה לרבא דאף במקום שצ"ל בפ"נ ובפ"נ אם יש עדי קיום סגי. יל"פ דר"ש לעולם היה סבור דכפר סיסאי הוה כח"ל ואפ"ה אי הוה אשכחא עדי קיום הוה סגי להכי קא"ל שלא תזקק לעדים. וצ"ל דהקושיא אזלא אליבא דרבה ויהיה ראייה לפסק הראב"ד דפ' כוותיה. מיהו גם לרבא מייתי הש"ס שפיר כדתניא כו' מדקא"ל שתוק כו' הואיל ויצא הדבר בהיתר ולא חשש דילמא אתי בעל ומערער ונסמוך על אמירתו בפ"נ ובפ"נ:

27. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד ב

[ז] א"ר יצחק שתיים כותבין שלש אין כותבין - הגמ' במנחות [לב ב] אומרת שמזוזה צריכה שרטוט הוי הלכה למשה מסיני. ויש לדון האם הדין של ר' יצחק שג' מילים בעי שרטוט הוי מדאורייתא מהלכה למשה מסיני או מדרבנן.

המאירי [בספר קרית ספר מאמר א ח"ג] כתב דדינא דר' יצחק הוי איסורא מדרבנן. וכע"ז כתב המאירי אצלנו שהוסיפו לגדר וסיג שלא לכתוב ארבע תיבות אלא בשרטוט. ומדברי כל הראשונים [כאן ובמנחות] שהקשו למה צריך הלכה למשה מסיני שצריך לשרטט מזוזה תיפוק ליה מהדין של ר' יצחק שאסור לכתוב ג' מילים ללא שרטוט, מוכח שהוי דין דאורייתא. עיין להלן אות ח ואות יד.

28. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד ב

[ט] בא"ד - ...כתב הרמב"ן דאנו שאיננו כותבים כתב אשורי איננו צריכים לשרטט, וע"ז סמכו שלא לשרטט באגרות, וכ"כ רוב הראשונים [הרשב"א, הריטב"א והמאירי] וכ"כ הכס"מ [ס"ת ז - טז]. הרא"ש [מגילה יח ב] כתב שרבותי לא נהגו כן.

הב"י [יו"ד סוף סימן רפג] והרמ"א [סו"ס רפד] כתבו בשם ר' ירוחם שיש בכתב אשורי קדושה מיוחדת שניתנה בו תורה ואין להשתמש בו לצורך חולין. וכתב הגליון מהרש"א וא"כ לדעה זו לא יפה מה שרושמים הסוחרים בכתב מרובע לפני פתחי חנותיהם מיני סחורה שיש להם למכור.

29. רש"י מסכת גיטין דף ו עמוד ב

ויתנו (את) הילד כו' - שהיו משתהין בא"י ומניחין נשותיהן עגונות ובטלים מפריה ורביה שנקל בעיניהם ילדים וילדות.

30. תוספות מסכת גיטין דף ו עמוד ב

ויתנו (את) הילד בזונה - לפי שהן משתהין בארץ ישראל היו בניהם ובנותיהם משתעבדים בשביל מזונות והיינו בזונה בשביל מזונות ועוד מפ' כדאמר בירושלמי עובדא הוה בחד שמכר בתו ללמוד תורה והלך ולמד.

31. תוספות מסכת גיטין דף ו עמוד ב ד"ה זבוב מצא

זבוב מצא לה נימא מצא לה - מותזנה עליו דריש לשון זנות ולשון מזון וא"ת ומנלך דלא הוי זנות ממש ואמר ר"ח מדרצה להחזירה כדמוכח קראי דאפי' פילגשים לא היה דרכם להחזיר אחר זנותם כדכתיב בא אל פילגשי אביך וכתוב ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות.

32. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד ב

[כו] תד"ה זבוב וכו' דאפי' פילגשים לא היה דרכם להחזיר אחר זנותם אחרי זנותם כדכתיב בא אל פילגשי אביך וכו' - המל"מ [בפרשת דרכים דרוש יב] והמלא הרועים מקשים דהיה אונס, ואפ' אשת איש באונס מותרת לבעלה ישראל כ"ש פילגש.

היד דוד מתרץ שאין כוונת תוס' שאסורה מהדין אלא שדרכם להוציאה כיון שמאוסה בעיניו. המאירי כתב שלגבי פילגש בגבעה אם היה באונס הפסוק לא היה כותב לשון תזנה, דלשון ותזנה משמע שהיה ברצון ואז לא היה מחזירה ולכן צריך לפרש ותזנה מלשון מזונות.

33. ריטב"א על עירובין דף יג/ב

אלו ואלו דברי א-להים חיים. שאלו רבני צרפת ז"ל היאך אפשר שיהו שניהם דברי א-להים חיים וזה אוסר וזה מתיר, ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל תורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסוד לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם, ונכון הוא לפי הדרש ובדרך האמת יש טעם וסוד בדבר:

34. ספר שערים מצויינים בהלכה

רבי אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה. פרש"י לגלות לו סוד לכיין דברים הסתומים על אמיתתם. פי' והרי שהוא בר סמכא. והא דלא הוכיח כפשוטו שהיה לו מדרגת גילוי אליהו, כתב הגה"ק מהרצ"א מדינוב בספרו רגל ישרה

(מער' אמת) דמכל זה שמע מינה דאינו ראייה שיהיה בר סמכא לסמוך עליו בהלכה, רק באם מכיין דברי תורה לאמיתו.

35. דף על הדף גיטין דף ו עמוד ב

בגמ': מאן לימא לן דר' אביתר בר סמכא הוא כו' דאסכים מרי' על ידו כו'. כתב הגה"ק מהרצ"א מדינוב זצ"ל בספרו **אגרא דפרקא** (אות קכג) **וז"ל: אדם שמכיין הלכה לאמיתה של תורה לשם שמים, יותר יש לסמוך עליו ממי שזוכה לגילוי אליהו**, דאמרו בגמ' גיטין מאן לימא לן דר' אביתר בר סמכא הוא, והשיבו דא הוא ר' אביתר דאסכים מרי' על ידו, דאתמר ר' יוחנן אמר נימא מצא, ור' אביתר אמר זבוב מצא, ואשכחי' ר' אביתר לאליהו, וא"ל מאי עביד קוב"ה, א"ל קעסיק בפלגש בגבעה, ואומר יונתן בני כך הוא אומר ואביתר בני כך הוא אומר כו'. **הנה תראה שהוכיחו דר' אביתר בר סמכא הוא מדכיון דבר אחד מדברי תורה לאמיתה, ולא הוכיחו כן פשוט מהא דאשכחי' ר' אביתר לאליהו הנביא, אלא על כרחך שיותר יש לסמוך על המכיון דבר לאמתה של תורה, ממי שהוא בעל גילוי אליהו.**

36. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף ו עמוד ב

ועוד הא ר' אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה וכו', ואשכחיה ר' אביתר לאליהו וכו'. ומצד שהיה לו גילוי אליהו לחוד לא סגי בזה, דזה אינו שום ראיה דגברא רבא הוא לקבוע ההלכה ורק משום דחזינן דאסכים מריה על ידיה.

37. ספר שערים מצויינים בהלכה

אביתר בני כך הוא אומר כו'. כן איתא נמי במס' חגיגה (טו:) הקב"ה קאמר שמעתתא מפומייהו דכולהו רבנן כו', א"ל השתא קאמר מאיר בני כך הוא אומר. ועי' בתדא"ר (פרק יח) כל ת"ח שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה, הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו כו'. [וכתב בסה"ק בני יששכר (מאמר ה עירובי שבת) דאותן הדברים אשר ניתנו בבחינת קול בשעת מתן תורה, ולא נתגלה בבחינת דיבור כו', כיון שהחכם שבדור מביאו לידי גילוי דיבור, אז השי"ת מגלה הדיבור לפמליא של מעלה, ואומר אביתר בני כך

הוא אומר כו'. נע"י בדוכר צדק [להגה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין, דף עז] דהקב"ה יושב ושונה בשעת מעשה מה שהחכמים לומדים למטה, כמו שאמרו חז"ל הקב"ה יושב ושונה כנגדו, דהאדם יש לקולו בת קול נע"י שמור"ר כט-ט], וקלא דאורייתא וצלוחא סלקא לעילא ובקעא רקיעין נע"י בזה"ק שלח דף קסח ע"ב]. וע"ע בצדקת הצדיק (אות כא) דאתערותא דלתתא בעבודת ה' מעורר למעלה דוגמתו כדאיתא בגמ' כאן. וכ"כ בנפש החיים [להגר"ח מולאזין, שער ד פ"ו] דבאותו עת שהאדם עוסק בתורה למטה, כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותו העת ממש כדאשכחן גבי אביתר [וע"ע שם פרק יד].

38. ספר נפש החיים - שער ד - פרק ו

בשמות רבה (פרק מ"ג), "כתב לך את הדברים האלה", בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמר למשה על הסדר, מקרא ומשנה הלכות ואגדות שנאמר, "וידבר אלוקים את כל הדברים האלה", אפילו מה שהתלמיד שואל לרב עד כאן, ולא עוד אלא כי גם באותו העת שהאדם עוסק בתורה למטה, כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותו העת ממש, כדאשכחן בפ"ק דגיטין גבי פלגש בגבעה... אז באותו עת, גם הוא יתברך שנה דבריהם ממש:

39. דף על הדף גיטין דף ו עמוד ב

התפץ חיים (חומת הדת, יא) מכאר על פי זה את הפסוק (ירמיה לא, יט), 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד', דאימתי הוא בן יקיר לי, דוקא אם הוא ילד שעשועים, כלומר, מתעסק בשעשועי הקדוש ברוך הוא דהיינו בדברי תורתו, ושוא תשאל, הלא כל המצות הם גם כן חביבות בעיני השם יתברך, ולמה דוקא כשלומד תורה, לזה משיב הכתוב 'כי מדי דברי בו', והיינו מאז שהאדם לומד בתורת ה' ואז כביכול גם כן ה' לומד, ולכן אומר הקדוש ברוך הוא נעשה חביב אצלי מאוד, כי הוא תלמידי, ועל כן 'זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאום ה'', והיינו שזכרנו וירחמנו לנצח בכל הדברים שיצטרך.

40. דבר יעקב מסכת גיטין דף ו עמוד ב

כה] אלו ואלו דברי אלוקים חיים זבוב מצא ולא הקפיד נימא מצא והקפיד - התורא"ש והמהר"ם שיף מקשים דהגמ' מקודם אומרת שהקב"ה הסכים לדברי ר' אביתר, וכאן הגמ' אומרת שלא הקפיד על נימא וא"כ לא הסכים לר' אביתר שאמר נימא מצא. התורא"ש והמהר"ם שיף מתרצים שאחרי שמצא נימא הקפיד על שניהם ולכן אלו ואלו דברי אלוקים חיים...
הפנ"י בשם מוהר"נ כץ מפרש דמצינו שהסכים הקדוש ברוך הוא לדברי ר' אביתר לענין שיש לפרש לשון ותזנה לענין מזונות ולא זנות, וא"כ גם ויתנו את הילד בזונה אפשר לפרש מלשון מזונות [כמש"כ התוס'] כדברי ר' אביתר. ולפ"ז כיון שהפסוק כתב לשון זונה לצחות הלשון לא היה צריך ר' אביתר לשרטט הפסוק.

41. בן יהוידע על גיטין דף ו/ב

שם הא רבי אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה. מקשים לפי דברי אליהו זכור לטוב אדרבא הסכים לדברי רבי יונתן, דהא אמר זבוב מצא ולא הקפיד, נימא מצא והקפיד, ולפי זה מה שנאמר ותזנה עליו פלגשו היינו על הנימא ולא על הזבוב ונ"ל בס"ד על פי האיכא דאמרי דאמרו אידי ואידי בקערה זבוב אונסא ונימא פשיעותא, וקשא לו יהא דנימא פשיעותא, למה הקפיד מאחר דליכא בזה מיאוס, ואיך יאמר על זה ותזנה עליו, דמה בכך אם נמצא נימא בקערה. אך יובן הכונה כך, דמקודם בראותו הזבוב שראוי לכעוס בו משום מיאוס, לא כעס עליה, יען דיש ללמד זכות עליה, ולומר אחר שהגישה הקערה לפניו נפל הזבוב, ומה חטאה בזה, דלעולם כשהגישה הקערה ראתה שלא היה שם זבוב, אמנם כשראה אח"כ שנמצא נימא גם כן בקערה, נהי דבנימא ליכא מיאוס, מכל מקום נודע לו שהיא אינה עוסקת בנקיות, ואינה בודקת היטב, כי הנימא ודאי היתה מעיקרא ולא הרגישה בה שאם הרגישה היתה מסירה אותה, וא"כ למפרע גם בשביל הזבוב אין ללמד עליה זכות, לומר אחר שהגישה הקערה נפל הזבוב, אלא יש לומר שגם הזבוב הוה מעיקרא, ולא בדקה ולא עיינה היטב, ומאחר דאיכא בזבוב מיאוס לכך כעס עליה השתא בעבור הזבוב, ולפ"ז נמצא מה שכעס עליה ומה שנאמר ותזנה עליו, הוא בעבור הזבוב שהוא מאוס, אך לא כעס עליה בעבור הזבוב, אלא עד שמצא הנימא כי קודם שמצא הנימא לימד עליה זכות, דחזקה בודקת ורואה ועוסקת בנקיות, והזבוב נפל אחר שהגישה הקערה, ורק ע"י הנימא אתרע חזקתה, ודן שהזבוב גם כן הוה מעיקרא ולפ"ז פסוק ותזנה עליו, הוא בעבור הזבוב כמו שאמר רבי אביתר.

42. שערם מצויינים בהלכה

ומשמשתו נדה. ובספר אתון דאורייתא (כלל כא) מביא ראייה מכאן דנדה מיקרי ערוה מדקרי ליה גילוי ערוות. ועי' בב"י (יו"ד סי'

43. נחלת משה

דף ז' ע"א. למימרינכו בניחותא כי היכא דלקבלו מיניה.
 יש לפרש את זה צ"צ אופנים: א) דאם יאמר זכעם
 לא ישמעו לו. ב) דאם יאמר זכעם עשרתם ערבתם אז
 יכול להיות שלא עשו ולא ערבו ומתוך אימה ישקרו וכן
 אם יאמר זכעם הדליקו את הנר אז ידליקו חיוב את הנר
 ולא יעשו ויערבו.

44. גרש ירחים מסכת גיטין דף ז עמוד א (קלה)

בגמרא למימריננהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה, וקשה בהדלקת נר איך שייך דליקבלו מיניה. דבשלמא בעשרתם יש לומר אם יאמר בלשון כעס, מכח מורא יאמרו שכבר עשו ושוב לא יעשו, אבל בהדלקת נר הא חזי וכל שכן אם יש להם מורא שידליקו מיד. ואפשר לומר דאם יאמר בלשון כעס, אפשר שעדיין לא עשו וידליקו הנר והוי קבלת שבת, ושוב לא יעשו כיון שקיבלו שבת עליהם, מיהו מלשון המשנה (שבת לד.) ספק חשיכה אין מעשרין משמע אף שכבר הדליקו הנר מסתמא, מכל מקום יכולין לעשר, ועיין אורח חיים סימן רס"ג, ואפשר משום דמצוה להדליק ושלא יקדים ולא יאחר כדאיתא בשבת (כג:) ובאורח חיים סימן רס"ג סעיף ו' אם כן כשמוצא נר דלוק, מצוה להדליק לכבוד שבת, והיינו לכבוד ולהדליק אחר כך, ויש לחוש שמחמת אימה שמא ישכחו לחזור ולהדליק, לא יכבדו ויניחוהו דולק ואינו מצות נר שבת, ועוד נראה שאם ירגיל עצמו בכעס, שוב בשבת אחרת ידליקו באיסור:

45. גמרא הלכה ברורה

דף ו': גמרא. אמר רב חסדא: לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו.

ציון ג. וכן צו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואהבה כגופו, ואם יש לו ממוץ – מרבה בטובתה כפי הממוץ, ולא יטיל עליה אימה יתירה, ויהיה דבורו עמה בנחת, ולא יהיה עצב ולא רוגז. (רמב"ם אישות טו, יט)

לא יטיל אדם אימה יתירה בביתו

מלשון הגמרא ניתן לדייק שהאיסור הוא להטיל אימה יתירה, אבל משמע שמותר להטיל אימה שאינה יתירה בתוך ביתו, וכן מוכח במסכת שבת (קה, ב) שהיו אמוראים עושים פעולות שונות בביתם כדי להטיל אימה על אנשי ביתם.

עם זאת למדנו שצריך אדם לומר שלושה דברים בתוך ביתו ערב שבת בניחותא, דהיינו בלי הטלת אימה בכלל, ומפרש בעל עיון יעקב שכך ראוי שיעשה בשעה שמצוה על פעולה מסוימת כדי שיקבלו ממנו ולא ימנעו מלעשות.

כיוצא בזה כותב המאירי בחידושיו למסכת שבת (לד, א), שאם יצוה את בני ביתו לעשות דבר כלשון של כעס והקפדה – יש חשש שמא מתוך יראתו יאמרו שעשו אף על פי שלא עשו. כן כותב בעל מחצית השקל על שו"ע אורח חיים (סימן רס סק"ב).

בדרך אחרת מפרש בעל העמק שאלה (שאילתא ס"ג סק"ה), שאין הכוונה שיאמר את הדברים בלשון רכה לגמרי, כי אם בלשון תקיפה כדי שלא יזלזלו בדבריו, וזו כוונת רבה בר בר חנה שיאמר "בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה", כלומר בשפה כזו שיתקבלו הדברים בלי זלזול. נראה שלכך מתכוין גם בעל שפת אמת בחידושיו לשבת (לד, א) המפרש את הצורך לומר "בניחותא" דהיינו בשפה איטית או בשעה מוקדמת לפני כניסת השבת, וממילא אין הכוונה שידבר דווקא בשפה שהיא נוחה ולא תקיפה.

הרמב"ם פוסק בהלכה שלפנינו את הדין שבסוגייתנו רק בקשר לאשתו, ונראה שבדרך זו הוא מתרץ את הסתירה הנראית בין סוגייתנו לסוגיה במסכת שבת שהאמוראים היו מטילים אימה בתוך ביתם. אכן כך פוסק הרמב"ם בהלכות דעות (ב, ג) שיכול אדם להטיל אימה על בניו ובני ביתו, ונראה שכונתו שם דווקא על כל בני הבית חוץ מאשתו עליה אסור לו להטיל אימה בכלל. המחבר בשו"ע אינו מביא את ההלכה הזו, אך בהלכות שבת רס, ב הוא פוסק שצריך לומר את הדברים בשפה רפה, ונראה שלדעתו יש ללמוד מזה את הדין הכללי שאסור להטיל אימה בתוך ביתו.

46. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן ט

... ומנהג אבותינו ורבותינו הקדמונים ניהג: שהרחיקו נדוד מביתם, להרחיק עצמם מגעגועי אבותם ומדאגת אשה ובנים...

אכתי פש לן גבן, מה שעומד לנגדינו הא דר' אביתר בגיטין, וי"ו ע"ב. דקרי עליהו: דההולכי' ללמוד תורה למרחקי', ויתנו את הילד בזונה. וע"ש, תוס' ד"ה: ויתנו וכו'. ולמסקנא התם, אמרי' ר' אביתר אסכים מארי' על ידו. וא"כ תקשי כל הני שהבאתי לעיל? ודבר תימה הוא לכאורה ומצוה ליישב! ולמימר, דאדרבא מהכא מוכח ככל דכתב ומפורש לעיל, והיינו קפידתו דר' יוסף, דאמר לאו בר סמכא הוא, עפ"י מה שאבאר. דהנה הכותב קרא לצחות ומליצה בעלמא, ולא שיהי' כן כוונת הקרא מותר בלא שרטוט. כמבואר בתוס', ורא"ש שם. והנה י"ל: מ"ש שהת"ח, קיימו: ויתנו הילד בזונה וכו'. אין התלונה על הת"ח ח"ו. כי יפה עשו, וכדין עשו. אך כל זה בכלל דברי הקרא. דמתלינן על או"ה, שנתנו הילד בזונה בשעת חורבן בפועל ממש. וגם עתה ע"י גרמא בניזקי. כי מי גרם כל זה? עניותן ודלותן של ישראל, ופזרון לשוטט לבקש דבר ה' במדינות רחוקות מבבל לא"י. הכל גרמה המדינה הלזה. והכל נכלל בפסוק הזה. ולא על ת"ח התלונה, כ"א על פזרונם. ואלו הי' יושבי' על אדמתם, אף על גב שהי' נוסעי' ללמוד תורה לפני רבם, לא הי' ניתן הילד וכו'. כמובן, נמצא לפ"ז הפסוק אינינו לצחות ומליצה, אלא עיקור פי' הקרא. ולפ"ז הי' לו לשרטט ולכתוב. ומדלא שרטט, ש"מ ר' אביתר קרא תגר על ת"ח בעצמם. וע"ד צחות ומליצה קרא עליהם המקרא, שנאמר על הגוים שבשעת החורבן, קרא הוא על הת"ח בעלי הישיבה. ומש"ה לא שרטט. וא"כ הוא לא יפה עשה ר' אביתר. אדרבא כך היא דרכה של תורה, ואין לסמוך על ר' אביתר. ומסיק הש"ס ור' אביתר, הוא גברא דמשמיא אסכימי' על ידו. יותר ראוי לייחס אליו שטעה בהלכות שרטט, ולא ידע הא דר' יצחק, ממה שנייחס אליו, שקרא תגר על בעלי הישיבה. ולעולם תבנא לדיננו, כי טוב וישר בעיני אלקי', לכתת רגליו ללמוד תורה. וקרא כתיב: והם תכו לרגליך ישא מדברותיך.

היוצא מזה, שיש לצאת ללמוד תורה, אפילו כשהאב גאון ורב גוברי' וישיבה בביתו. כיצחק אבינו, ורבינו הקדוש, ור' אבהו דירושלמי. מ"מ יש לילך למקום ישיבה אחרת. ומכ"ש כשאין ישיבה במדינה, שיש לנו ולנוע למקום דבוק חבירים, ופלפול תלמידים ההגוני' יראי ה' ושומרי תורה. וכתורה עשה המצוות, וסיעות מרחמוהי יבדלו החיים מן המתים, אלה לחיי עולם.